

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA IQTIDORLI BOLALAR BILAN
ISHLASH METODIKASI****Karimjonova Dilrabo Akbarali qizi**

Xalqaro Nordik Universiteti

E-mail:dilrabokarimjonova7@gmail.com

ORCID: 0009-0000-9870-1697

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtidorli bolalar bilan ishlashning nazariy asoslari, pedagogik-psixologik xususiyatlari hamda samarali metodik yondashuvlari yoritilgan. Iqtidor tushunchasining mazmun-mohiyati, uning maktabgacha yosh davridagi namoyon bo'lish shakllari va aniqlash mezonlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, iqtidorli bolalarni diagnostika qilish usullari, individual va differensial ta'limni tashkil etish mexanizmlari, STEAM yondashuvi, o'yin texnologiyalari hamda loyiha metodining amaliy ahamiyati ochib berilgan. Tadqiqotda Lev Vygotskiyning yaqin rivojlanish zonasi nazariyasi, Howard Gardnerning ko'p intellekt nazariyasi hamda Joseph Renzullining uch halqali iqtidor konsepsiyasi metodologik asos sifatida qo'llanilgan. Xalqaro tajribalar tahlili orqali maktabgacha ta'limda iqtidorni rivojlantirishning zamonaviy modellari umumlashtirilgan va milliy amaliyotga mos tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglari uchun metodik qo'llanma sifatida xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: Iqtidor, maktabgacha ta'lim, iqtidorli bola, pedagogik metodika, differensial ta'lim, individual yondashuv, diagnostika, STEAM yondashuvi, kreativlik, rivojlantiruvchi o'yin, yaqin rivojlanish zonasi, ko'p intellekt nazariyasi.

Аннотация. В данной работе рассматриваются теоретические основы, педагогические и психологические особенности, а также эффективные методические подходы к работе с одаренными детьми в дошкольных образовательных организациях. Научно анализируется сущность понятия одаренности, формы ее проявления в дошкольном возрасте и критерии идентификации. Также раскрываются методы диагностики одаренных детей, механизмы организации индивидуального и дифференцированного образования, STEAM-подход, игровые технологии и практическое значение проектного метода. В качестве методической основы исследования используются теория зоны ближайшего развития Льва Выготского, теория множественных интеллектов Говарда Гарднера и трехкольцевая концепция одаренности Джозефа Рензулли. На основе анализа международного опыта обобщаются современные модели развития одаренности в дошкольном образовании и разрабатываются рекомендации, соответствующие национальной практике. Результаты исследования могут служить

методическим руководством для педагогов дошкольных образовательных организаций.

Ключевые слова: одаренность, дошкольное образование, одаренный ребенок, педагогическая методология, дифференцированное образование, индивидуальный подход, диагностика, STEAM-подход, креативность, развивающая игра, зона ближайшего развития, теория множественных интеллектов.

Abstract. This thesis covers the theoretical foundations, pedagogical and psychological features, and effective methodological approaches of working with gifted children in preschool educational organizations. The essence of the concept of giftedness, its forms of manifestation in preschool age, and criteria for identification are scientifically analyzed. Also, the methods of diagnosing gifted children, mechanisms for organizing individual and differential education, the STEAM approach, game technologies, and the practical significance of the project method are revealed. The research uses Lev Vygotsky's theory of the zone of proximal development, Howard Gardner's theory of multiple intelligences, and Joseph Renzulli's three-ring concept of giftedness as a methodological basis. Through the analysis of international experience, modern models of developing giftedness in preschool education are generalized and recommendations are developed that are consistent with national practice. The results of the research can serve as a methodological guide for teachers of preschool educational organizations.

Keywords: Giftedness, preschool education, gifted child, pedagogical methodology, differentiated education, individual approach, diagnostics, STEAM approach, creativity, developmental play, zone of proximal development, theory of multiple intelligences.

Kirish

Maktabgacha ta'lim – bolaning shaxsiyati shakllanayotgan eng muhim davrdir. Bu davrda bolaning intellektual, ijodiy va ijtimoiy salohiyati yuzaga chiqadi. Iqtidorli bolalar bilan ishlash – yuqori darajada metodik bilim, pedagogik mahorat va individual yondashuvni talab qiladi. Bugungi global rivojlanish sharoitida iqtidorni aniqlash va rivojlantirishning samarali metodlari har bir pedagog uchun ustuvor vazifaga aylangan.

Iqtidor tushunchasi va uning mohiyati

Iqtidor ta'riflari. Iqtidor — bolaning ma'lum sohada yuqori natijalarga erishish imkoniyatini beruvchi inklinatsiyalar majmuasi. Pedagogik adabiyotlarda iqtidor quyidagicha ta'riflanadi:

1. Kognitiv iqtidor – bilim, tafakkur, eslash va yechim topish qobiliyati.
2. Ijodiy iqtidor – yangicha fikrlash, g'oyalar yaratish qobiliyati.
3. Ijtimoiy iqtidor – boshqalar bilan samarali o'zaro aloqalar o'rnatish.

Iqtidor bilan iste'dodning farqi

Iqtidor – potentsial imkoniyat, iste'dod – bu potentsialning amaliy namoyon bo'lishi. Maktabgacha yoshdagi iqtidorning xususiyatlari quyidagilaran iborat:

- hayotiy qiziqishlarga asoslangan;
- ta’lim muhiti bilan chambarchas bog‘liq;
- o‘yin orqali ifodalanadi;
- noaniq, rivojlanayotgan potentsial ko‘rinishida bo‘ladi.

Iqtidorli bolalarni aniqlash mezonlari va diagnostika metodlari

Aniqlash mezonlari quyidagilardir:

- qobiliyat: tez eslab qolish, yechim topish;
- ijodkorlik: original g‘oyalar, o‘yinlarni murakkablashtirish;
- konsentratsiya: diqqatni uzoq vaqt saqlash;
- nutq va til rivoji.

Diagnostik vositalar

Psixologik testlar (Binet-Simon, Raven);

O‘yinli vazifalar;

Pedagogik kuzatuvlar va portfellar;

Pedagog — ota-ona intervyulari.

Xalqaro diagnostika tajribalari shuni ko‘rsatadiki, Finlandiya: Bolalarning ijodiy ko‘nikmalarini o‘yin orqali baholash; Kanada: Observation toolkits (kuzatuv jadvali); Singapur: Smart assessment cards orqali kognitiv testlar orqali iqtidorni shakllantiradilar.

Iqtidorli bolalar bilan ishlash metodikasining bir nechta yondashuvlari mavjud:

Individual yondashuv

Har bir bola uchun shaxsiy o‘quv yo‘lini ishlab chiqish:

raqamli portfel;

individual vazifalar to‘plami;

kunlik retseptlar.

Differensial ta’lim

Bolalar darajasiga ko‘ra vazifalarni farqlash:

kuchaytirilgan topshiriqlar;

murakkab masalalar;

mustaqil tadqiqot loyihalari.

Integratsiyalashgan o‘quv faoliyati

Iqtidorli bolalar uchun fanlararo yondashuv:

matematika + san’at,

tabiatshunoslik + dramatisatsiya.

O‘yin metodlari iqtidorni yanada oshiradi.

Iqtidorni o‘yinda kuchaytirish:

rolli o‘yinlar,

strategik board o‘yinlar,

rolli dramtizatsiya.

Rivojlantiruvchi o‘yinlar va faoliyatlar esa yanada mukammallashtiradi.

- Lego robototexnika;
- Raqamli dasturlash;
- Musiqa va ritm mashg‘ulotlari.

Xalqaro tajribalar va ilg‘or metodlar

Finlyandiya – o‘yin va tabiatga asoslangan ta’lim

Finlandiya maktabgacha ta’limida bolalar erkin o‘yin, ekologik faoliyat va kooperatsion metodlar orqali iqtidorini rivojlantiradi. Bu yerda pedagoglar ko‘proq kuzatuvchi va yo‘l-ko‘rsatuvchi rolida.

Yaponiya – strukturaviy ikki bosqichli model

asosiy iqtidorlarni aniqlash;

integratsiyalashgan kichik loyihalar bilan chuqurlashtirish.

Singapur – STEAM yondashuvi

Ilm-fan, texnologiya, muhandislik, san‘at va matematika sohalarini birlashtirgan STEAM: eksperimentlar;

muammoli vazifalar;

matematika va san‘at integratsiyasi.

Avstraliya – kreativ klinikalar

Avstraliya maktabgacha ta’limida ijodkorlik klinikalari orqali bolalar bilim va qobiliyatini mustahkamlaydi. Bunda psixologlar va pedagoglar birgalikda ishlaydi.

Metodik vositalar va resurslar

Zamonaviy texnologiyalar

edukativ ilovalar (ABC, matematika o‘yinlari);

raqamli portfellar;

interaktiv taxta.

Pedagogik loyihalar

loyiha metodikasi;

amaliy portfellar;

prezentatsiyalar va kuzatuv varaqalari.

Muammolar va yechimlar

Muammolar

resurs yetishmasligi;

pedagoglarning malaka darajasi;

oilaviy qo‘llab-quvvatlashning pastligi.

Tavsiyalar

pedagogik treninglar va malaka oshirish;

innovatsion metodikalar joriy etish;

ota-onalar bilan muntazam muloqot.

Xulosa

Maktabgacha ta’limda iqtidorli bolalar bilan ishlash – murakkab, ammo juda muhim jarayon. Bu metodika kichik yoshdagi bolalarning shaxsiy, intellektual va ijodiy salohiyatini to’la ochishga xizmat qiladi. Xalqaro tajribalar shuni ko’rsatadiki, individual yondashuv, integratsiya, STEAM metodlari, o’yinli ta’lim va zamonaviy texnologiyalar iqtidorni samarali rivojlantiradi. Shu sababli har bir pedagog ushbu metodlarni chuqur o’zlashtirib, faoliyatida qo’llashi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida” Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. – Toshkent: Maktabgacha ta’lim vazirligi, 2022.
3. Maktabgacha ta’lim davlat standarti. – Toshkent, 2020.
4. Abdullaeva M. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Fan, 2021.
5. Yusupova M. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. – Toshkent, 2018.
6. Lev Vygotsky. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Harvard University Press.
7. Maria Montessori. The Absorbent Mind. – New York.
8. Howard Gardner. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences.
9. Joseph Renzulli. The Three-Ring Conception of Giftedness
10. OECD. Starting Strong: Early Childhood Education and Care.